

UN SARCOFAG DE EPOCĂ ROMANĂ DIN TOMIS

În timpul executării unor săpături de canalizare pe strada Cuza Vodă, într-unul din şanțuri a apărut colțul unui sarcofag¹. Partea superioară a capacului se afla la 45 cm sub nivelul actual de călcare. Pentru recuperarea sarcofagului s-a săpat o casetă de 3,15 m pe 1,90 m, în care s-a mai descoperit o parte dintr-un mormânt de inhumăție în țigle². La doi metri spre sud de sarcofag, şanțul tăiașe un mormânt de incinerație³. Sarcofagul și cele două morminte fac parte din necropola II a Tomisului⁴.

Pentru a facilita cercetarea și conservarea conținutului, sarcofagul a fost transportat în curtea muzeului de arheologie Constanța. În cele ce urmează vom trece la prezentarea sarcofagului și a inventarului său. De la bun început, trebuie să spunem că în momentul descoperirii, scoabele care prindeau arca de capac lipseau. Deci un prim indiciu că a mai fost deschis. Lăcașurile practicate în arcă și capac pentru introducerea scoabelor, prezintau urme de rugină. După ce am ridicat capacul ne-am dat seama de motivul îndepărțării scoabelor: introducerea celui de al doilea defunct.

¹ Şanțul a fost săpat pentru introducerea apei potabile la unul din blocurile construite în acest sector al Constanței. Sarcofagul era orientat NV-SE (cu capul spre NV).

² Mormântul de inhumăție a fost în cea mai mare parte distrus de şanțul amintit. S-au recuperat fragmente dintr-o amforă de sec. III și discul unui opaiț caracteristic sec. II—III e.n.

³ Mormântul de incinerație a fost secționat de şanț pe o lățime de 1 m. Groapa mormântului era albăiată, avînd dimensiunile de 1,50 m/1,05 m. În groapă se aflau resturi carbonizate de oase și o amforă spartă ritual. Tipul de mormânt este specific sec. II—III e.n. (vezi V. Barbu, *Din necropolele Tomisului I*, în SCIV, 1, 1971, p.

⁴ V. Barbu, *Considerations chronologiques Bassées sur les données fournies par les inventaires funéraires des nécropoles Tomitanes*, în *Studii Clasice*, III, 1961, p. 204; M. Bucovălă, *Noi morminte de epocă romană timpurie la Tomis*, în *Pontice*, 1, 1968, p. 270; V. Barbu, *L'incinération et l'inhumation à l'époque romaine à Tomis*, în *Studien zur Geschichte und Philosophie des Altertums*, Akadémia Kiadó, Budapest, 1968, pp. 372—376.

Sarcofagul este din calcar, și face parte dintr-un tip comun acestei zone a Imperiului roman⁵. Arca sarcofagului are următoarele dimensiuni : lungimea 207,4 cm, lățimea 89,8 cm, înălțimea 83 cm, iar grosimea pereților variază între 12—13 cm. Pe marginea superioară a arcei s-a lăsat un prag înalt de 2 cm, executat cu un dublu scop : pentru etanșeitate și pentru fixarea capacului. Cele două laturi mari ale arcei sunt mai bine lucrate, mai bine finisate, în comparație cu laturile mai mici care sunt lucrate cu mai puțină atenție⁶. Pe una din laturile mari se află tabula ansata (ale cărei dimensiuni sunt de 48,5 cm pe 43 cm), având o inscripție în limba greacă, dispusă în șase rînduri (fig. 1, 2). Capacul sarcofagului este în dublă pantă, cu acrotere simple. Dimensiunile sale sunt : lungimea 216,4 cm, lățimea 97 cm, înălțimea 52 cm, iar acroterele au înălțimea de 31 cm și lățimea de 37 cm. Deoarece dimensiunile capacului depășesc dimensiunile arcei, capacul creează un fel de streașină, cu scopul unei mai bune conservări a conținutului împotriva infiltrării apei (fig. 1).

Cind s-a ridicat capacul pentru a cerceta conținutul, s-a constatat că în interior se aflau două schelete așezate în sicriu suprapuse prin intermediul a două traverse (fig. 2). În primul sicriu se află scheletul unui adolescent (înălțimea de 156 cm), starea de conservare a oaselor era foarte slabă, acestea sfârîmîndu-se la atingere. Sicriul are forma unei albii fără capac⁷. Scindurile care compun sicriul se îmbină la capete în coadă de rîndunică. Dimensiunile acestuia sunt următoarele : lungimea 168 cm, lățimea la cap 51/36 cm, la picioare 42/29 cm, iar înălțimea 23 cm. În exterior, în partea superioară a sicriului se vede urma lăsată de o garnitură din lemn cu profil ondulat lată de 4 cm. Aceasta ornamenta toate patru laturi ale sicriului. Defuncțul fusese așezat pe o saltea⁸, din care s-au păstrat puține părți din țesătura textilă și talasul care constituia umplutura saltelei. S-au putut recupera bucăți mari din vestimente care prezintau din loc în loc motive din fir de aur (fig. 4,1). Defuncțul fusese așezat pe spate, având mâna stîngă întinsă pe lîngă corp, iar dreaptă îndoită din cot, pe piept. La picioare a fost așezat un pieptene bilateral de os, având capetele rotunjite⁹ (fig. 3,3).

Din cel de al doilea sicriu au mai rămas doar cîteva scinduri putrede, care se desprinseră din cauza apăsării exercitatice de cel de deasupra. Scheletul aparținea unui bărbat matur, întins pe spate, având mâna stîngă pe lîngă corp, iar mâna dreaptă îndoită din cot, așezată pe piept. S-au putut recupera bucăți din vestimentul care acoperea pe de-

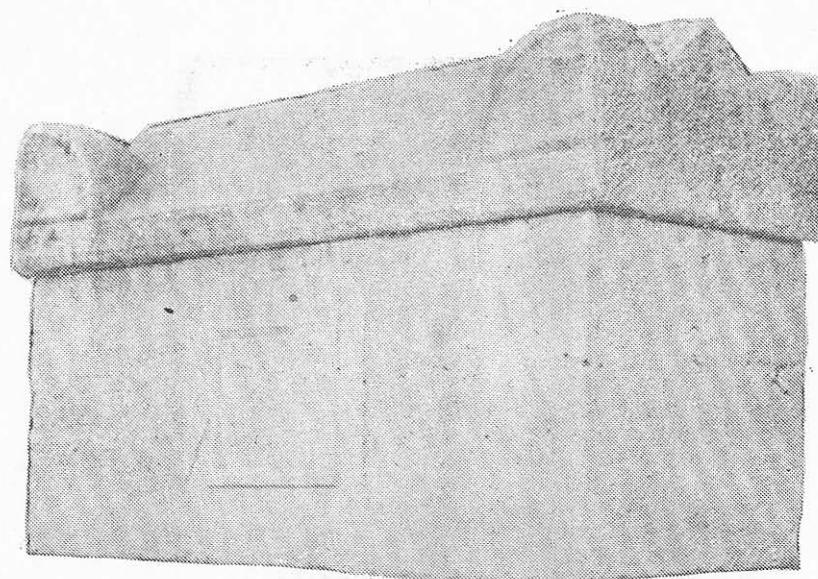
⁵ Maria Alexandrescu-Vianu, *Les sarcophages romaines de Dobroudja*, în *Revue des études Sud-Est Européennes*, 2, p. 283.

⁶ Descoperiri asemănătoare vezi la V. Barbu, *Monumenti funerari cou iscrizioni rinvenuti a Tomis*, în *Dacia*, VII, 1963, pp. 559—562 ; C. Icomonu, *Noi morimente paleocreștine la Mangalia*, în *Pontica*, 2, 1969, p. 83 ; A. Rădulescu, E. Coaman, C. Stavru, *Un sarcophag di età romana scoperto nella necropoli tumulare di Callatis (Mangalia)*, în *Pontica*, 6, 1973, pp. 247—249.

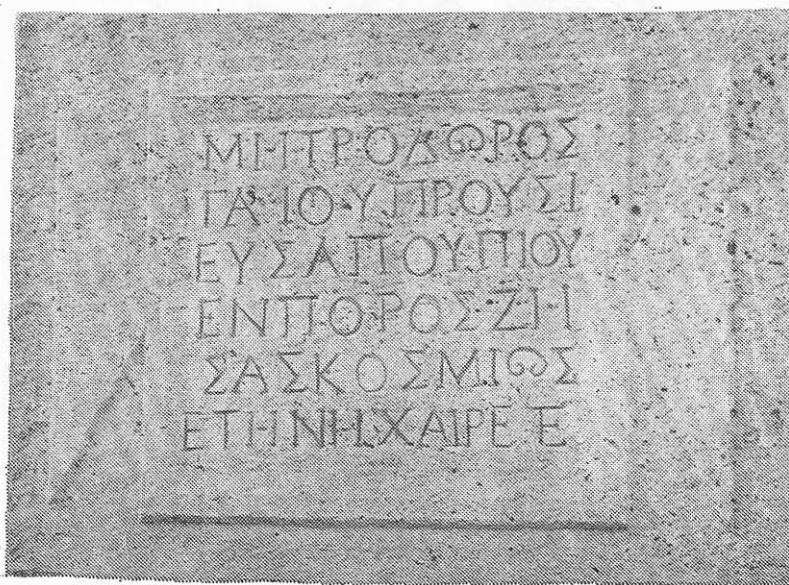
⁷ A. Rădulescu și colab., *op. cit.*, p. 249—250.

⁸ Idem, p. 277 și urm.

⁹ Un fragment dintr-un pieptan asemănător a fost găsit în M. 38, mormînt publicat de V. Barbu în *Studii Clasice III*, 1961, fără ca pieptenele să fie prezentat.

1

2

FIG. 1

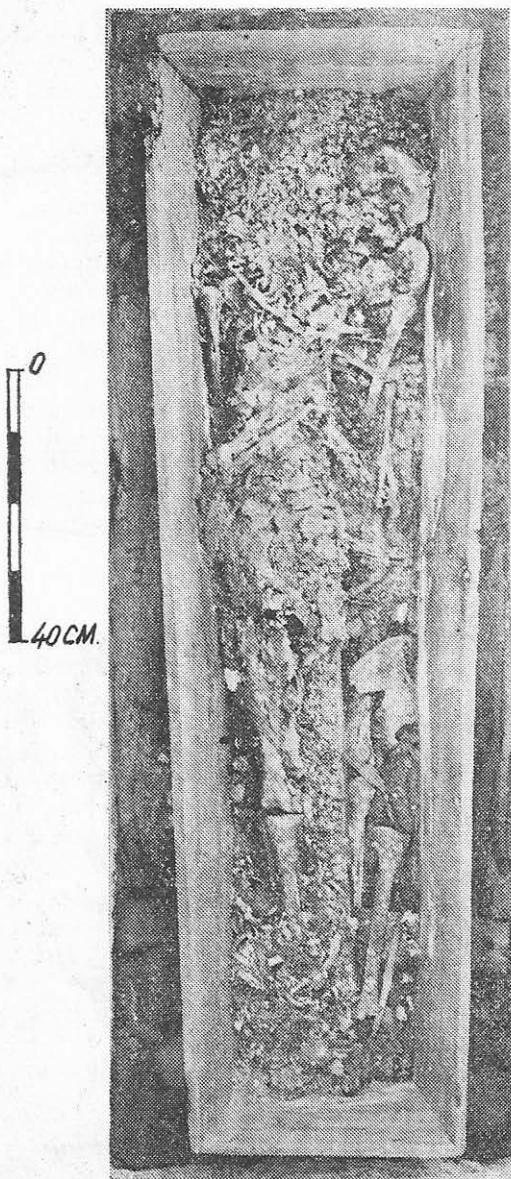

FIG. 2

P. 310

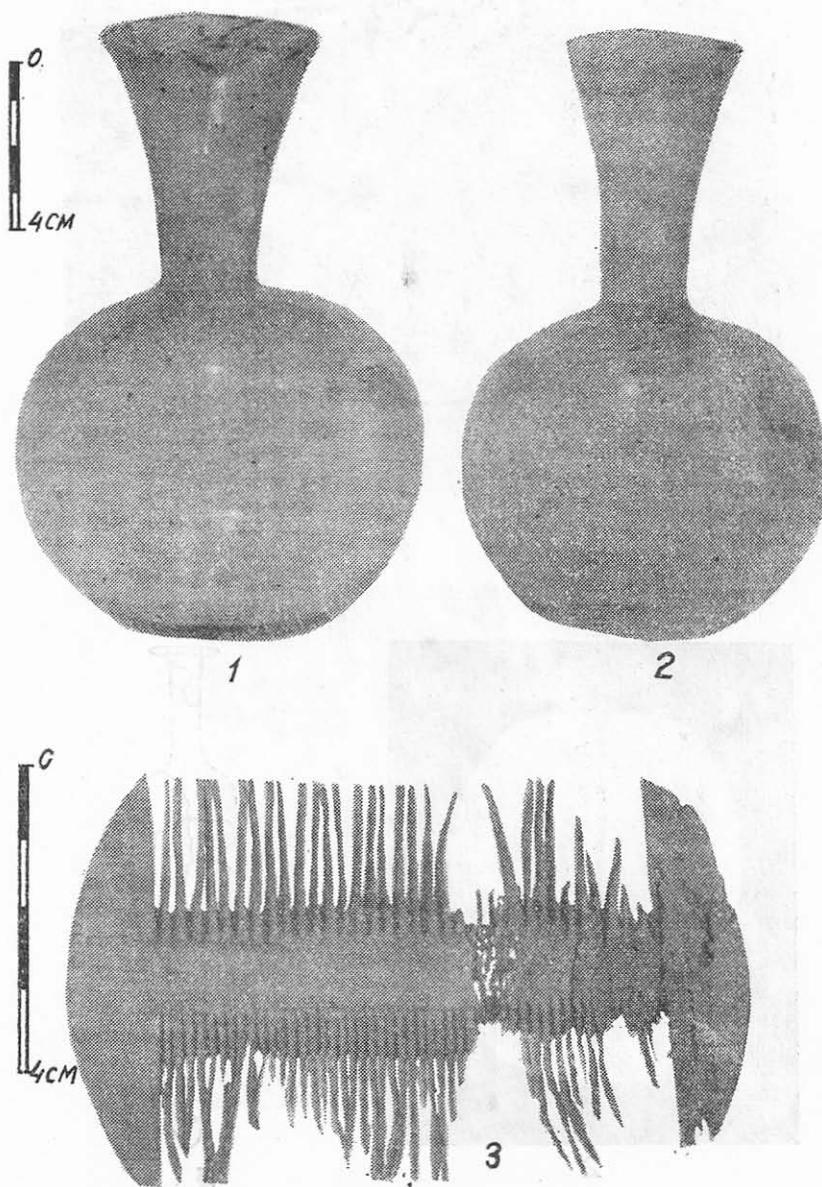
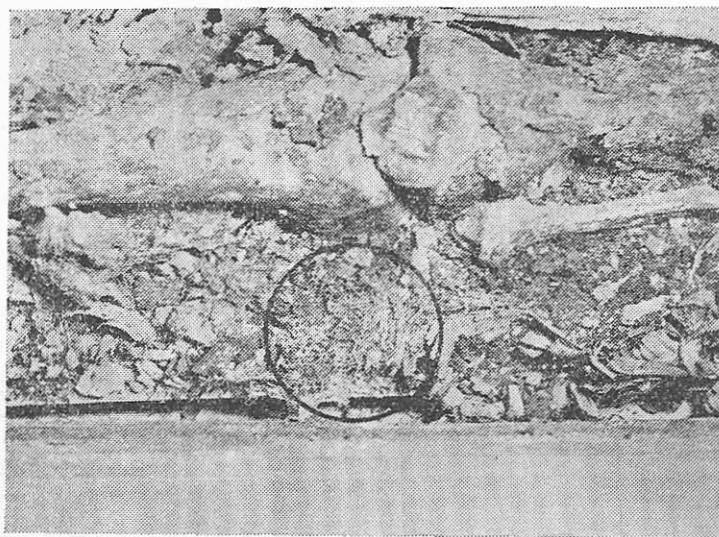
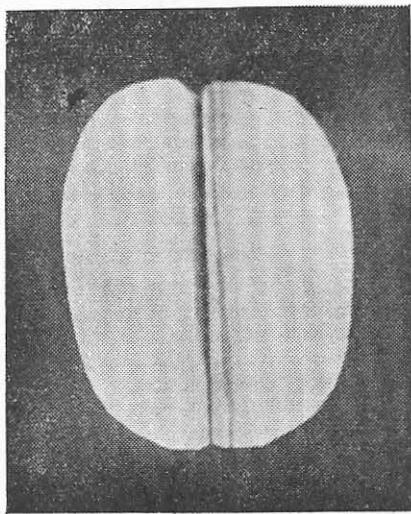

FIG. 3

1

2

3

FIG. 4

1

2

FIG.5

cedat de la umeri pînă la glezne (fig. 5, 1, 2). Tesătura este asemănătoare cu a celuilalt : și la acest vestmint au fost folosite fire de aur. Pe gura defunctului se află o foiță de aur, de formă elipsoidală, în greutate de 2,1 grame, avînd o nervură mediană realizată prin dublă îndoire¹⁰ (fig. 4,2). La picioare au fost depuse trei vase de sticla, dintre care două în bună stare, iar cel de al treilea spart. Cele două vase păstrate întregi sunt asemănătoare : au corpul globular, fundul concav, fără inel iar gîtuș de forma unei pilnii, buza fiind dreaptă, puțin ondulată. Culoarea sticlei este alb verzuie, în pastă se observă bule de aer¹¹ (fig. 3, 1, 2). Cel de al treilea vas s-a spart datorită căderii siciului de deasupra. Am încercat o restaurare, care a reușit numai parțial să ne dea o imagine a vasului : este un unguentariu terminat cu bulb, avînd corpul cilindric mult umflat în comparație cu fundul sau gîtuș ; buza este inelară și râsfrîntă, făcînd un unghi drept cu gîtușul vasului¹² (fig. 4, 3). Cele trei vase pot fi date în perioada de la sfîrșitul sec. II și în sec. III¹³.

În cele ce urmează ne vom referi la inscripție, care, după cum am mai spus este alcătuită din șase rînduri, avînd literele dispuse uniform. Scrisul este îngrijit, mărimea literelor fiind cuprinsă între 3,7 și 3,8 cm. Iată textul :

Μητρόδωρος
Γαίου Προυσι —
εὺς ἀπὸ Ὑπίου
ἐνπορος ζή —
σας κοσμίως
ἔτη νη̄. Χαίρετε.

Traducerea : Metrodoros al lui Caius din Prusa de pe rîul Hypios, neguțătorul, care a trăit cumpătat 58 de ani. Bucurați-vă.

În text apare o singură ligatură (ultimele două litere) T + E. De remarcat forma literei Ω compusă dintr-un semicerc cu capetele intoarse spre interior, în formă unor volute, avînd sub ele cîte o liniuță. Numele Μητρόδωρος (al cărui schelet este cel de jos) apare destul de frecvent în inscripțile din orașele grecești de pe tărmul Mării Negre¹⁴. Acelaș nume apare pe un relief funerar din Tomis, ridicat de sclavul Hermeos,

¹⁰ V. Barbu, *op. cit.*, p. 221, fig. 3, 1 ; M. Davidescu, *Un sarcofag roman la Mamaia*, în *Revista Muzeelor*, 1, 1965, pp. 88—89.

¹¹ Cele două vase sunt aproape identice avînd dimensiunile puțin deosebite : astfel înălțimea = 16,4 cm — respectiv 17 cm, diametrul corpului = 8 cm — 8,5 cm, diametrul gurii = 5 cm — 7 cm.

¹² Singurele dimensiuni pe care le putem da sunt diametrul bulbului = 1,6 cm și diametrul corpului = 6 cm.

¹³ C. Isings, *Roman Glass*, Groningen/Djakarta, 1957, p. 124 (pt. unguentarii — p. 100 din aceeași lucrare).

¹⁴ *Corpus Bosporschih Nadpisei*, Moscova — Leningrad, 1965, nr. 110 (datață în sec. III e.n., descoperită la Kerci) ; G. Mihailov, *Inscriptiones grecae in Bulgaria repertae*, Sofia, 1971, vol. III, p. 80, nr. 1009, (pe un sarcofag de la Filipopolis). Același nume și la p. 284 ; vol. IV, p. 27 (pe un edificiu descoperit la Sofia).

pentru fratele său¹⁵. Defuncțul are nume grecesc iar patronimul este latin. Din inscripție reiese că Μητροδωρος este din Prusa. Tot din Prusa este și un oarecare Ευελπισιος Π[ρο]σαευς al cărui nume îl întâlnim pe o stelă funerară din Tomis. Ocupația lui Μητροδωρος era negoțul și tocmai acest lucru a făcut ca el să părăsească orașul natal și să se stabilească la Tomis, unde a și murit. După aspectul grafic inscripția poate fi datată în sec. II—III¹⁶. Pentru datarea sarcofagului, având în vedere și inventarul său, putem restringe puțin perioada între sfîrșitul sec. II și probabil prima jumătate a sec. III.

UN SARCOPHAGE D'ÉPOQUE ROMAINE DE TOMI

Résumé

Ce sarcophage a été découvert en 1972, rue Couza-Voda. Le couvercle du sarcophage se trouvait à — 45 cm sous le niveau actuel de la rue. Dans la même zone on a découvert des tombeaux d'inhumation et d'incinération. Il est question de la nécropole II de Tomi. Le sarcophage a sur la *tabula ansata* une inscription à six lignes en grec ; à l'intérieur, on a découvert deux défunt assis dans des cercueils superposés par l'intermédiaire de deux traverses (fig. 2).

Dans le premier cercueil se trouvait le squelette d'un adolescent. Le cercueil, assez bien conservé, a la forme d'un baquet sans couvercle. Des vêtements du défunt on a pu récupérer de grands morceaux de tissu textile qui présentaient en certains endroits des motifs de fil d'or. Le défunt avait été assis sur le dos, la main gauche le long du corps et la main droite, pliée de la coude, sur la poitrine. Aux pieds de celui-ci a été mis un peigne bilatéral d'os (fig. 33). Le deuxième cercueil se trouvait dans un état de conservation précaire. Quant au deuxième défunt, dont la position était identique à celle du premier, on en a récupéré des morceaux textiles de vêtements (probablement toge). Sur la bouche du mort on a trouvé une lamelle d'or (fig. 4,2). Aux pieds on avait déposé trois vases de verre (fig. 3, 1,2 et 4,3) qu'on peut dater vers la fin du II-ème et au III-ème s. De l'inscription nous apprenons le nom d'un des defunts (celui d'en bas) qui s'appelait Μητροδωρος fils de Caïus de Prusa sur la rivière de Higias. Il est mort à l'âge de 58 ans. Ce nom est souvent à rencontrer dans les villes grecques du littoral de la Mer Noire. A Tomi on connaît également d'autres citoyens venus de Prusa ou d'autres endroits d'Assie Mineure. L'inscription est spécifique aux IIe—IIIe s. Nous considérons que le sarcophage peut être daté dans la période de la fin du II-ème s. et la première moitié du III-ème siècle.

EIN SARKOPHAG AUS DER ROEMERZEIT IN TOMIS

Zusammenfassung

Dieser Sarkophag (Abb. 1) wurde im Jahre 1972 in der Str. Cuza Vodă freigelegt. Der Deckel des Sarkophags befand sich — 45 cm unter der heutigen Trittbene. In derselben Gegend wurden bereits Körper- und Einäscherungsgräber gefunden. Es handelt sich um die Nekropole II von Tomis.

¹⁵ Iorgu Stoian, Tomitana. Contribuții epigrafice la istoria cetății Tomis, p. 213 (datați la sfîrșitul sec. II începutul sec. III e.n.).

¹⁶ A.E.M., XI, 1897, p. 56, nr. 99.

¹⁷ D. M. Pippidi, Monumente epigrafice inedite, în Histria, I, p. 542, nr. 20; A. Rădulescu, Inscriptii grecești și latine din Dobrogea, în Noi monumente epigrafice din Scythia Minor, Constanța, p. 184—196, nr. 4.

Der Sarkophag hat auf der angebrachten Tafel eine sechszeilige Inschrift in griechischer Sprache. Im Inneren des Sarkophags wurden zwei Verstorbene gefunden, die in übereinandergelegte und mit Hilfe von zwei Traversen gestützte Särge gelegt worden waren. (Abb. 2).

Im ersten Sarg befand sich das Skelett eines Jünglings. Der ziemlich gut erhaltene Sarg hat die Form einer Wanne ohne Deckel. Aus der Kleidung des Verstorbenen konnten große Stücke eines Stoffgewebes gewonnen werden, die stellenweise Motive aus Goldfaden aufweisen. Der Verstorbene war auf den Rücken gelegt worden, hatte die linke Hand längs des Körpers, während die rechte, im Ellbogen abgewinkelte Hand auf der Brust lag. Zu seinen Füßen lag ein zweiseitiger Kamm aus Bein (Abb. 3).

Der zweite Sarg war ziemlich schlecht erhalten. Von dem zweiten Verstorbenen, der die gleiche Lage innehatte wie der erste, konnte man Stoffreste von Kleidung (wahrscheinlich von einer Toga) bergen. Auf dem Mund des Toten befand sich ein Goldblättchen (Abb. 4,2). Zu seinen Füßen standen drei Glasgefäß (Abb. 3, 1, 2 und Abb. 4, 3), die gegen Ende des 2. und in das 3.Jh. datiert werden können.

Aus der Inschrift geht der Name des einen Toten, (u.zw. des unteren) hervor, der Μετροδωρος hieß, der Sohn des Caius aus Prusa am Flusse Hipios. Er starb im Alter von 58 Jahren. Der Name ist in den griechischen Städten des Schwarzen Meeres häufig anzutreffen. In Tomis sind auch andere aus Prusa oder aus anderen Teilen Kleinasiens gekommene Bürger bekannt. Die Inschrift ist für das 2.—3.Jh. spezifisch. Wir sind der Ansicht, dass der Sarkophag in die Periode zwischen Ende des 2. und Mitte des 3.Jh. datiert werden kann.